

Z PRACOWNI ENTOMOLOGICZNYCH

WIAD. ENTOMOL., T. 4, NR 3-4: 109 - 125
WARSZAWA—WROCLAW 1983

MARIA BEIGER

Problematyka badawcza i osiągnięcia w dziedzinie entomologii Zakładu Zoologii Systematycznej UAM w Poznaniu (1919 - 1982)

Zakład Zoologii Systematycznej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu został utworzony 30 I 1919 r. jako Katedra Zoologii sekcji matematyczno-przyrodniczej Wydziału Filozoficznego ówczesnej Wszechnicy Piastowskiej przemianowanej 24 VI 1920 r. na Uniwersytet Poznański. Od 1925 r. Katedra Zoologii weszła w skład nowo utworzonego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego UP. Dopiero po wojnie, w kwietniu 1950 r., Katedrę Zoologii przemianowano na Zakład Zoologii, a w 1952 r. na Zakład Zoologii Systematycznej UP. Od roku 1951 zakład ten wszedł w skład Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UP (od 1956 r. — UAM). W 1969 r. z zakładów biologicznych Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi UAM utworzono Instytut Biologii.

Pierwszym kierownikiem Katedry Zoologii był Jan Grochmalicki, poprzednio docent Uniwersytetu Lwowskiego. Profesor J. Grochmalicki kierował placówką przez 17 lat. W tym okresie pracownicy Katedry Zoologii zajmowali się głównie problematyką hydrobiologiczną. Staraniem kierownika katedry powstała stacja hydrobiologiczna nad jeziorem Kierskim. Wyniki prac badawczych publikowano m. in. w serii wydawniczej PTPN „Monografie jeziora Kierskiego”. W ramach tych prac prowadzono również badania nad niektórymi grupami owadów wodnych. *Trichoptera* jeziora Kierskiego opracowała Jakubisiakowa (1933), a chrząszcze wodne tegoż jeziora — Krach (1933). Ponadto badano również niektóre grupy owadów lądowych. W latach 1930 - 1933 ukazały się dwie prace Begdona poświęcone mrówkom Pomorza oraz praca Myrdzika (1933) poświęcona faunie chrząszczy lądowych woj. poznańskiego.

W roku 1937, po śmierci profesora Grochmalickiego, kierownictwo katedry objął Kazimierz Simm, absolwent i docent UJ, wieloletni profesor Wyższej Szkoły Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie. Nie za-

Fot. 1. Dr Jan Grochmalicki, prof. zwyczajny zoologii UP (1919 - 1936)

niedbując badań hydrobiologicznych (gąbki, owady wodne), nadał on jako entomolog (autor pierwszego w Polsce podręcznika entomologii 1924, 1925) większy rozmach badaniom entomologicznym. W roku 1939 ukazały się trzy prace A. Wróblewskiego poświęcone pluskwiakom wodnym. K. Simm kontynuował badania nad niezmiarką (1937). Zapoczątkowano również badania nad prostoskrzydłymi (W. Bazyluk), ale wyniki opublikowano dopiero po wojnie.

W kwietniu 1945 r. prof. Simm podjął na nowo obowiązki kierownika Katedry Zoologii. Praca rozpoczęła się w trudnych warunkach zniszczonego działaniami wojennymi miasta i w znacznie uszczuplonym gronie współpracowników. Po odremontowaniu gmachu, zabezpieczeniu i uporządkowaniu zbiorów muzealnych i bibliotecznych skoncentrowano się przede wszystkim na pracy dydaktycznej z licznie napływającą na studia młodzieżą. Absolwenci tych pierwszych, powojennych roczników zasilili wkrótce szczupłe grono pracowników dydaktycznych Katedry. W kształceniu młodzieży szczególnie dotkliwy był brak podręczników. Tę lukę wypełniło ukazanie się dwutomowej „Zoologii” w opracowaniu K. Simma (1948, 1949). Świetnie opracowany dział poświęcony owadom jeszcze dziś jest bardzo przydatny w kształceniu młodzieży.

Fot. 2. Dr Kazimierz Simm, prof. zwyczajny zoologii UP (1937 - 1955)

Stopniowo rozwijano również badania naukowe. Ukazały się prace: Wróblewskiego (1952), dotycząca fauny pluskwiaków wodnych Wolina, Kubackiej (1956), poświęcona prostoskrzydłym pow. konińskiego, oraz liczne prace Bazyluka (1947, 1948, 1949a, b, 1950, 1954) na temat fauny prostoskrzydłych, karaczanów i skorków Wielkopolski, Podlasia, Lubelszczyzny, a także Ziemi Lubuskiej i Śląska. Studia te zostały uwieńczone wydaniem kluczy (1956) do oznaczania wymienionych grup.

A. Wróblewski i W. Bazyluk zostali wkrótce pracownikami Polskiej Akademii Nauk. W Bazyluk podjął pracę w Instytucie Zoologii PAN w Warszawie, a W. Wróblewski objął funkcję kierownika filii tegoż instytutu w Poznaniu. Obaj kontynuują badania entomologiczne nie zrywając kontaktów z macierzystą placówką, w której doktoryzują się, a następnie habilitują. Również później ten żywy kontakt nadal utrzymują, np. poprzez pomoc udzielaną w kierowaniu pracami magisterskimi z prostoskrzydłych lub pluskwiaków wodnych. Z drugiej strony, liczni absolwenci UP zasilają szczupłą kadrę pracowników filii Instytutu Zoologii PAN.

Inni pracownicy Katedry Zoologii podejmują w tym okresie badania nad różnymi grupami owadów, przede wszystkim nad grupami o znaczeniu gospodarczym lub epidemiologicznym. Zapoczątkowano więc ba-

Fot. 3. Prof. Kazimierz Simm ze współpracownikami (1950 r.); od lewej dr Sergiusz Riabinin, dr Aleksander Wróblewski, prof. dr Kazimierz Simm i dr Wacław Skuratowicz

dania nad pasożytami kręgowców stałocieplnych. Opublikowano wstępne wyniki badań nad fauną pcheł (Simm, Skuratowicz 1953), a kolejna praca poświęcona tej grupie ukazała się w rok później (Skuratowicz 1954). Materiały do fauny gniazd ptasich gromadzi Z. Szyfter, publikując również wyniki swych badań nad larwami sprzążków (1955). W tym samym czasie ukazała się pierwsza praca dotycząca owadów minujących poświęcona faunie minowców Wielkopolskiego Parku Narodowego (Beiger 1955) oraz trzy dalsze doniesienia. Na obszarze WPN prowadzono także badania nad sieciarkami (Burkówna 1955) oraz obserwacje fenologiczne nad owadami leśnymi (Riabinin 1948a, b). Obserwacje fenologiczne prowadzono również porównawczo w warunkach miejskich. Ponadto były kontynuowane badania nad owadami wodnymi. Chrząszcze wodne drobnych zbiorników okolic Poznania opracowała Łęgosz-Owsiana (1955), a Keffermüller podjęła badania nad jętkami Wielkopolski. W tym okresie wykonano także wiele prac dyplomowych z entomologii, które nie zostały opublikowane, m. in. z biologii wybranych gatunków owadów — T. Szarkówna (1949), J. Z. Schetyna (1950); z ekologii owadów — F. Leciejewski (1951), a także z morfologii aparatów pyszczkowych błonkówek (W. Bielecka 1946), muchówek (J. Goździewicz 1951) i chrząszczy z rodziny *Garabidae* (Z. Bobrowska 1951). Badano również morfologię aparatów płciowych pluskwiaków z rodziny *Pentatomidae* (Piotrowski 1950).

Kierownik zakładu kontynuował badania nad gąbkami. Nie zaniechał jednak problematyki entomologicznej. Opublikował dwie prace popularnonaukowe o szkodnikach muzeów (1949a) i owadach społecznych (1955) oraz drobniejsze artykuły z dziedziny entomologii (1949b). Niestety nagły zgon, we wrześniu 1955 r., przerwał owocną działalność organizacyjną, dydaktyczną i badawczą prof. Kazimierza Simma.

Na posiedzeniu 29 IX 1955 r. rada Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Poznańskiego powierzyła kierowanie zakładem docentowi Wacławowi Skuratowiczowi, absolwentowi Uniwersytetu i współpracownikowi K. Simma. Profesor W. Skuratowicz pełni funkcję kierownika Zakładu Zoologii Systematycznej do chwili obecnej.

Objęcie kierownictwa zakładu przez doc. W. Skuratowicza (od 1960 r. profesor nadzwyczajny) zapoczątkowało najlepszy okres w jego historii. Profesor Skuratowicz, teriolog, który zajmował się początkowo również ptakami, z czasem skoncentrował swe badania nad pasożytami zewnętrznymi tych grup kręgowców; najpierw nad pchłami, później również nad wszołami ssaków i pasożytniczymi muchówkami. Intensywne badania nad pchłami zaowocowały wieloma publikacjami faunistycznymi (1957, 1960, 1963, 1966a), jak również z zakresu morfologii, biologii, ekologii i zagadnień żywicielstwa (1972a, 1981) oraz problematyki zoogeograficznej (1966b, 1972a). Zostały one uwieńczone wydaniem katalogu fauny pcheł Polski (1964), klucza do ich oznaczania (1967a) oraz kilkoma opracowaniami podręcznikowymi (1967b, 1976).

Tę samą grupę pasożytów badała również K. Bartkowska. W szczególności zajęła się ona słabo poznaną morfologią larw pcheł (1965, 1972a), opisując również interesujące przypadki z teratologii pcheł (1966, 1968). Równocześnie prowadziła badania nad fauną pcheł obszarów górskich, publikując kilka prac poświęconych faunie Tatr (1972b, c, 1973, 1979a), Beskidów Zachodnich (1977) i Gór Świętokrzyskich (1981). Problematyka badawcza tych prac dotyczy nie tylko zagadnień faunistycznych, lecz również morfologii i taksonomii, biologii, ekologii i zoogeografii grupy. W szczególności na uwagę zasługuje obszerne studium poświęcone faunie Tatr (1973). W latach 1974 - 1978 uczestniczyła w badaniach prowadzonych nad fauną pcheł Półwyspu Bałkańskiego, publikując wraz z W. Skuratowiczem, częściowo przy współudziale zoologów bułgarskich, kilka prac dotyczących fauny i rozmieszczenia pcheł Jugosławii (Skuratowicz, Bartkowska 1977) i Bułgarii (Skuratowicz, Bartkowska, Mitev 1976 - 1977; Bartkowska, Skuratowicz, Batchvarov 1978 - 1979, 1982 - 1983). Aktualnie przygotowuje do druku monografię podrodziny *Hystrihopsylinae*.

Pod kierunkiem prof. Skuratowicza wykonano ponadto wiele prac dyplomowych poświęconych faunie pcheł głównie z gniazd ssaków (Kacz-

marska 1963, Hellon, Rauhut 1967, Grzegorzczak 1971, Sturmowski 1972) i ptaków (W. Górski 1968 — praca nie publikowana).

Wszy (*Anoplura*), pasożyty specyficzne dla ssaków, badali Skibiński (1970) i Cais (1974, 1977a, b, 1980), który opisał m. in. 3 gatunki nowe dla wiedzy, w tym 2 gatunki azjatyckie. Zapoczątkowana z inicjatywy kierownika zakładu współpraca z Uniwersytetem Półdiwskim przyczyniła się również do poznania wszy Bułgarii (Cais, Mitev 1978).

Kilka publikacji poświęcono muchówkom pasożytniczym. *Nycteribiidae* żyjące na nietoperzach badali Skuratowicz (1962, 1968, 1970) i Nowosad (1974, 1975). A. Nowosad poświęcił ponadto jedną publikację pasożytniczemu gatunkowi grzyba atakującemu te muchówki (1973). Prowadzono również badania nad muchówkami z rodziny *Hippoboscidae* pasożytującymi na ptakach (Hernes 1967, Wiatr 1971), a pasożyty piskląt (*Calliphoridae*) badał Cais (1965).

Wszóły (*Mallophaga*) ssaków badał Skuratowicz (1976b), a pasożyty zewnętrzne ssaków łownych, w tym wszóły, badała również Majewska (1979).

Drugi, obszerny cykl badań dotyczy pasożytów roślin, w szczególności owadów minujących lub wywołujących wyrośla. Owadami minującymi zajmują się w zakładzie M. Beiger i Z. Michalska. Wykonywano również liczne prace dyplomowe z tej dziedziny, a niektóre z nich zostały opublikowane (Kubska 1961, Nowicki 1963, Mazur 1969, Michna 1975, Mintus, Siwek 1979). Badaniami objęto przede wszystkim środowiska leśne, a wyniki badań podsumowano w artykule pt. „Stan badań nad owadami minującymi lasów liściastych w Polsce” (Beiger 1975c), w którym znajduje się również pełny wykaz publikacji.

Badano również faunę owadów minujących niektórych parków narodowych, w tym Wielkopolskiego (Beiger 1955, 1958a, 1960), Ojcowskiego (Beiger 1960), Białowieskiego (Michalska 1976) i Tatrzańskiego (Beiger 1979b, 1981a). Studia nad owadami minującymi Tatrzańskiego Parku Narodowego obejmują ponadto 10 innych publikacji wydanych w latach 1961 - 1980, poświęconych zagadnieniom morfologii, taksonomii i biologii owadów minujących łącznie z opisem ośmiu gatunków nowych dla wiedzy, a także nie opisanych stadiów rozwojowych, aparatów płciowych i min. Dziewięć część studiów (Beiger 1978a) poświęcono analizie stosunków pokrewieństwa górskich gatunków grupy albiceps (*Phytomyza*, *Agromyzidae*). Aktualnie prowadzone są badania nad minowcami Świętokrzyskiego Parku Narodowego (Z. Michalska) w ramach badań koordynowanych przez Instytut Zoologii PAN w Warszawie.

Z. Michalska prowadziła ponadto badania na szczególnie słabo zbadanych obszarach północno-wschodniej części kraju (1970, 1973a, 1981a), Górnego Śląska (1981b) i Beskidu Śląskiego (1933a, w druku,d). Pe-

netrowano również inne, słabiej poznane obszary kraju (Beiger 1958b, 1959, 1965a, 1970, 1973a; Michalska — w druku, a). Wszystkie te prace przyczyniły się nie tylko do poznania fauny, lecz także biologii, związków żywicielskich i ekologii owadów minujących. W szczególności zagadnieniom synekologii minowców poświęcone są prace Michalskiej, Nowak (1965) i Beiger (1965b). Badano również te owady pod kątem skażenia środowiska (Beiger, Woroszyło 1978), a także analizowano wpływ zagęszczenia populacji na jej przeżywalność, liczebność, stosunki płci i spasożytność (Beiger 1976a, b). Kilka prac poświęcono zagadnieniom specjalizacji pokarmowej i jej roli w ewolucji grupy (Beiger 1967, 1977b, 1981b).

Prowadzono także studia w zakresie morfologii, taksonomii i biologii *Agromyzidae* (Beiger 1972d, 1975a, b, 1977a) i *Trypetidae* (Beiger 1968), opisując m. in. nie znane stadia rozwojowe, miny i gatunki nowe dla wiedzy. Uczestniczono również w badaniach na terenie Bułgarii (Beiger 1978b, 1979a, 1980b, c), wykazując 98 gatunków nowych dla fauny tego kraju i 3 gatunki nowe dla wiedzy.

Z opracowań monograficznych poświęconych minowcom należy wymienić pracę A. Borkowskiego dotyczącą *Nepticulidae* (*Lepidoptera*) Polski (1975 — praca doktorska) oraz monografię błonkówek minujących Polski (Beiger 1982).

Osobną grupę prac stanowią studia nad *Alysiinae* (*Braconidae*) Polski, pasożytniczymi błonkówkami owadów minujących uzyskanymi z hodowli minowców (Michalska 1973b, c. 1983b oraz dwie prace w druku, b, c.), w których wykazano wiele gatunków nowych dla fauny kraju. Z. Michalska (1982) opracowała ponadto materiały zebrane w Bułgarii i Jugosławii, wzbogacając znajomość fauny tych obszarów o nowe, dotychczas nie podawane gatunki.

Z dziedziny zoocedologii wykonano kilka nie publikowanych prac dyplomowych o charakterze faunistycznym (B. Prais 1952; J. Skokowska 1975; A. Szulz 1982).

Ponadto prowadzono badania faunistyczne nad innymi grupami owadów roślinożernych, głównie nad prostoskrzydłymi, a także karaczanami i skorkami (Kaczmarek, Knapik 1974; Wołyńska 1975; Grobelny 1975; Moczulska 1979), mszycami (D. Krzywiec-Rajska 1956 — nie publikowana praca magisterska) i chrząszczami z rodziny *Chrysomelidae* (Krzeniński 1966).

Chrząszcze lądowe z rodziny *Staphylinidae* badał Nowosad, który opracował m. in. monografię fauny *Staphylinidae* gniazd kreta (praca doktorska — w druku). Autor ten zajmował się ponadto zagadnieniami zmienności morfologicznej (1981) i metodyką badań tych owadów (w druku). Sieciarki Wielkopolskiego Parku Narodowego badał W. Woźniak

(1971 — nie publikowana praca magisterska). Wyniki obserwacji fenologicznych nad entomofauną drzew i krzewów tego parku opublikował Riabinin (1958), który przeniósł się do UMCS w Lublinie, utrzymując jednak nadal kontakty z uczelnią macierzystą, gdzie się doktoryzował i habilitował.

Trzeci kierunek badań entomologicznych w Zakładzie Zoologii Systematycznej reprezentują prace poświęcone owadom wodnym. Większość dotyczy jętek (*Ephemeroptera*) niżu Polskiego. Są to prace faunistyczne z zakresu morfologii i biologii (Keffermüller 1956, 1957a, 1959, 1960, 1972b, 1978a) lub ekologii jętek (Keffermüller 1963) albo też morfologiczno-taksonomiczne (Keffermüller 1964, 1967, 1975, 1978b, 1979a, b, oraz jedna praca w druku, b) bądź dotyczące zagadnień zoogeograficznych grupy (Keffermüller — w druku, a). Zawierają one również opisy gatunków nowych dla wiedzy (Keffermüller, Machel 1967; Keffermüller 1972a, 1974; Keffermüller, De Terra 1978b). Zajmowano się także sprawą ochrony wód (Keffermüller 1957b). W przygotowaniu do druku znajduje się klucz do *Ephemeroptera* Polski w opracowaniu M. Keffermüller i R. Sowy.

Pod kierunkiem M. Keffermüller wykonano wiele prac dyplomowych poświęconych faunie jętek różnych obszarów Polski niżowej. Niektóre z nich opublikowano (Podlewska 1958, Poprawska 1962, Wójcik 1963, Machel 1969).

W zakładzie wykonywano ponadto prace z innych grup owadów wodnych, w tym kilka prac na temat pluskwiaków (Mielewczyk 1963, Grygorowicz 1965, Midak 1965, Karg 1966, Biesiadka 1969, A. Bednarek 1972 — nie publikowana praca magisterska).

Z innych publikacji entomologicznych należy wspomnieć opracowania o charakterze przeglądowym lub bibliograficznym (Warchalewski 1961; Skuratowicz 1961, 1972b; Beiger 1975; Michalska 1983c), artykuły poświęcone zagadnieniom parazytologii entomologicznej (Beiger 1969a, b; Lachmajer, Piotrowski, Warchalewski 1974) oraz opracowania popularnonaukowe (Nowosad — w druku).

Wkład Zakładu Zoologii Systematycznej UAM w dydaktykę i kształcenie adeptów entomologii w okresie powojennym jest niemały. Osiągnięcia w tej dziedzinie w pierwszym, powojennym dziesięcioleciu podsumował Simm (1954). W tym okresie wykonano 38 prac dyplomowych, w tym 31 z entomologii. W latach 1956-1982 wykonano 92 prace magisterskie z zakresu entomologii, 6 rozpraw doktorskich i 4 habilitacyjne. Zajęcia terenowe i laboratoryjne z entomologii na UAM były prowadzone również głównie przez pracowników Zakładu Zoologii Systematycznej, a od roku 1966 wykłada się w tym zakładzie również wybrane zagadnienia z entomologii dla studentów biologii na IV r. studiów

stacjonarnych. Z uwagi na tematykę prac magisterskich wiele miejsca zajmuje ta problematyka na proseminariach i seminariach. Biblioteka zakładu zawiera stosunkowo bogaty dział entomologii, w miarę możliwości sukcesywnie uzupełniany.

Pracownicy zakładu aktywnie uczestniczą w entomologicznych sympozjach i zjazdach naukowych oraz w działalności PTEntomol. Warto podkreślić, że współzałożycielem Poznańskiego Oddziału Towarzystwa był prof. K. Simm. Oddział ten obecnie jest jednym z najliczniejszych w kraju pod względem liczby członków. Aktualną siedzibą Oddziału w Poznaniu jest Zakład Zoologii Systematycznej UAM, ponieważ od 1978 r. funkcję przewodniczącego (M. Beiger) i sekretarza (A. Nowosad) pełnią pracownicy zakładu. Prof. W. Skuratowicz jest honorowym członkiem PTE.

BIBLIOGRAFIA WAŻNIEJSZYCH PUBLIKACJI ENTOMOLOGICZNYCH
WYKONANYCH W ZAKŁADZIE ZOOLOGII SYSTEMATYCZNEJ UAM
W LATACH 1919 - 1982 *

- Bartkowska K. 1965. Morfologia larwy pchły *Typhloceras poppei* Wagn. (*Aphaniptera*, *Hystrichopsyllidae*). Ann. zool., 23: 237 - 250.
- Bartkowska K. 1966. Przypadek potworności u pchły *Ctenophthalmus assimilis* (Tasch.) (*Aphaniptera*). Ann. zool., 23: 535 - 539.
- Bartkowska K. 1968. Przypadki potworności u pchły *Ctenophthalmus assimilis* (Tasch.) (*Siphonaptera*). Ann. zool., 26: 355 - 361.
- Bartkowska K. 1972a. Morfologia larwy *Rhadinopsylla (Actenophthalmus) integella* Jord. et Roths. (*Siphonaptera*, *Hystrichopsyllidae*). Pol. Pismo entomol., 42: 535 - 543.
- Bartkowska K. 1972b. *Rhadinopsylla mesoides skuratowiczi* ssp. n. (*Siphonaptera*) z Tatr. Pol. Pismo entomol., 42: 807 - 816.
- Bartkowska K. 1972c. Wyniki badań nad fauną pcheł (*Siphonaptera*) Tatr. Wiad. parazyt., 18: 539 - 540.
- Bartkowska K. 1973. *Siphonaptera* Tatr Polskich. Fragm. faun., 19: 227 - 283.
- Bartkowska K. 1977. Z badań nad *Siphonaptera* Beskidów Zachodnich. Wiad. parazyt., 23: 219 - 220.
- Bartkowska K. 1979a. *Chaetopsylla matima* (Jordan) (*Siphonaptera*) w Tatrach. Przegl. zool., 23: 52 - 53.
- Bartkowska K. 1979b. On *Amphipsylla sibirica* (Wagn.) (*Siphonaptera*) in Poland. Bull. Acad. pol. Sci., CI II, 27: 43 - 48.
- Bartkowska K. 1981. *Siphonaptera* drobnych ssaków Łysogór (Góry Świętokrzyskie). Fragm. faun., 25: 411 - 422.

* Z pominięciem drobniejszych artykułów i doniesień oraz nie publikowanych prac dyplomowych (magisterskich) z zakresu entomologii; z bogatego dorobku prof. K. Simma uwzględniono tylko prace wykonane w czasie pełnienia obowiązków kierownika Zakładu Zoologii Systematycznej; całość dorobku ujmuje artykuł M. Beiger (1975).

- Bartkowska K. Skuratowicz W., Batchvarov G. 1978-1979. Distribution of some flea subspecies (*Siphonaptera*) in Bulgaria. Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 26: 863-869.
- Bazyluk W. 1947. Szarańczaki (*Orthoptera*, *Saltatoria*) okolic Zwierzyńca (Zamojszczyzna). Fragm. faun. Mus. zool. pol., 5: 123-137.
- Bazyluk W. 1948. Przyczynek do fauny prostoskrzydłych (*Orthoptera*) i skorków (*Dermaptera*) woj. poznańskiego. Bad. fizjogr. Pol. zach., 1: 154-159.
- Bazyluk W. 1949a. Prostoskrzydłe (*Orthoptera*) Siemienia (woj. lubelskie) i okolicy. Prace Kom. mat. przyr. PTPN, 12: 1-95.
- Bazyluk W. 1949b. Przyczynek do znajomości fauny prostoskrzydłych (*Orthoptera*) i skorków (*Dermaptera*) woj. lubelskiego. Prace Kom. mat. przyr. PTPN, 12: 96-110.
- Bazyluk W. 1950. Materiały do fauny Ziemi Zachodnich. Prostoskrzydłe (*Orthoptera*) Ziemi Lubuskiej i Śląska. Bad. fizjogr. Pol. zach., 2: 136-156.
- Bazyluk W. 1954. Badania nad prostoskrzydłymi (*Orthoptera*), karaczanami (*Blattodea*) i skorkami (*Dermaptera*) północno-zachodniej Polski. Prace Kom. Biol. PTPN, 15: 131-147.
- Begdon J. 1930. Wymiary i wskaźniki niektórych znamion mrówki *Stenamma westwoodi* Arn. (Westw.?) pol. nov. subsp. znalezionej na Pomorzu. Spraw. Kom. Fizjogr., 65: 113-119.
- Begdon J. 1933. Studia nad mrówkami Pomorza. Pol. Pismo entomol., 12: 1-40.
- Beiger M. 1955. Owady minujące runa leśnego Wielkopolskiego Parku Narodowego. Prace mon. przyr. WPN, 2: 1-36.
- Beiger M. 1958a. Uzupełnienie do znajomości fauny owadów minujących runa leśnego Wielkopolskiego Parku Narodowego. Prace mon. przyr. WPN, 3: 1-23.
- Beiger M. 1958b. Materiały do poznania fauny owadów minujących ze szczególnym uwzględnieniem Polski Zachodniej. Bad. fizjogr. Pol. zach., 4: 199-212.
- Beiger M. 1959. Owady minujące runa lasu dębowo-grabowego w Pawlikowicach koło Wieliczki. Zesz. nauk. UAM, Biologia, 2: 145-162.
- Beiger M. 1960. Owady minujące Ojcowskiego Parku Narodowego. Prace Kom. Biol. PTPN, 23: 1-155.
- Beiger M. 1961. A new *Phytomyza* species from Poland (*Diptera*, *Agromyzidae*). Bull. Soc. Amis Sci. Lettr., ser. D., 2: 37-42.
- Beiger M. 1962. Materiały do znajomości muchówek minujących Wielkopolski. Bad. fizjogr. Pol. zach., 10: 49-65.
- Beiger M. 1964. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 2. *Phytomyza aphyllae* sp. n. (*Diptera*, *Agromyzidae*). Bul. Soc. Amis. Sci. Lettr., ser. D., 4: 55-60.
- Beiger M. 1965a. Owady minujące niektórych biotopów Północnej Jury. Prace Kom. Biol. PTPN, 29: 1-49.
- Beiger M. 1965b. Studia nad owadami minującymi runa lasów dębowo-grabowych w Wielkopolsce. Prace Kom. Biol. PTPN, 29: 1-78.
- Beiger M. 1967. Rozwój specjalizacji pokarmowej u minowców. Przegl. zool., 11: 268-272.
- Beiger M. 1968. Notatki o polskich muchówkach z rodziny *Trypetidae* (*Diptera*). Fragm. faun., 15: 45-49.
- Beiger M. 1969a. O pasożytnictwie owadów. Przegl. zool., 13: 33-37.
- Beiger M. 1969b. Pasożytnictwo minowców. Przegl. zool., 13: 287-293.

- Beiger M. 1970. Materiały do znajomości fauny owadów minujących Polski południowo-wschodniej. I, Prace Kom. Biol. PTPN, 33: 1-16.
- Beiger M. 1971. Studies on mining insects of Tatry National Park, 5. *Agromyza sergii* sp. n. (Diptera, Agromyzidae). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 19: 659-663.
- Beiger M. 1972a. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 3. *Phytomyza tatraca* sp. n. and *Phytomyza skuratowiczi* sp. n. (Diptera, Agromyzidae). Pol. Pismo ent., 42: 109-120.
- Beiger M. 1972b. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 4. *Liriomyza gypsophilae* sp. n. and *Liriomyza clarae* sp. n. (Diptera, Agromyzidae). Pol. Pismo entomol., 42: 121-130.
- Beiger M. 1972c. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 6. *Phytomyza pseudogentii* sp. n. (Diptera, Agromyzidae). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 20: 183-186.
- Beiger M. 1972d. Materials concerning the knowledge of the fauna of mining insects in South-Eastern Poland, II. *Liriomyza aposeridis* sp. n. (Diptera, Agromyzidae). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 20: 233-236.
- Beiger M. 1972e. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 7. Material concerning the morphology and biology of the Agromyzidae (Diptera). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 20: 487-491.
- Beiger M. 1973a. Materiały do znajomości fauny owadów minujących Polski południowo-wschodniej. III, Pol. Pismo entomol., 43: 3-14.
- Beiger M. 1973b. Studies on mining insects of the Tatry National Park, 8. Description of the larvae of some species of *Phytomyza* Fall. (Diptera, Agromyzidae). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 21: 675-681.
- Beiger M. 1975a. Beitrag zur Kenntnis der minierenden Insektenfauna Südpolens, IV. Eine neue Art aus der Gruppe der *Phytomyza symphyti* Hd. (Diptera, Agromyzidae). Pol. Pismo entomol., 45: 133-139.
- Beiger M. 1975b. Materials concerning the morphology, biology and taxonomy of some species of *Phytomyza* Fallén (Diptera, Agromyzidae). Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 23: 537-541.
- Beiger M. 1975c. Stan badań nad minowcami lasów liściastych w Polsce. Przegl. zool., 19: 177-180.
- Beiger M. 1975d. Profesor dr Kazimierz Simm (1884-1955). Szkic biograficzny. Przegl. zool., 19: 297-303.
- Beiger M. 1976a. Badania nad dynamiką liczebności populacji *Phytomyza milii* Klth. (Diptera, Agromyzidae) I. Wpływ zagęszczenia na przeżywalność, proporcje płci i stopień zarażenia pasożytami. Bad. fizjogr. Pol. zach., 29: 39-49.
- Beiger M. 1976b. Badania nad dynamiką liczebności populacji *Phytomyza milii* Klth. (Diptera, Agromyzidae), II. Sezonowe i wieloletnie zmiany liczebności. Bad. fizjogr. Pol. zach., 29: 51-69.
- Beiger M. 1977a. *Phytomyza (Chromatomyia) griffithsiana* sp. n. (Diptera, Agromyzidae), a new species on *Mulgedium alpinum* Less., Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 25: 317-321.
- Beiger M. 1977b. Niektóre prawidłowości w ewolucji Agromyzidae (Diptera), Kosmos, ser. A, 26: 463-467.
- Beiger M. 1978a. Studia nad owadami minującymi Tatrzańskiego Parku Narodowego, 9. Stosunki pokrewieństwa górskich gatunków grupy *albiceps* (*Phytomyza*, Agromyzidae) minujących liście roślin z rzędu Campanulales. Prace Kom. Biol. PTPN, 51: 1-55.
- Beiger M. 1978b. *Liriomyza bulgarica* sp. n. nad *Phytomyza rhodopaea* sp. n.

- (*Diptera, Agromyzidae*) the new mining flies from Bulgaria. Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 26: 687 - 693.
- Beiger M. 1979a. Materiały do znajomości owadów minujących Bułgarii. Pol. Pismo entomol., 49: 485 - 534.
- Beiger M. 1979b. Studia nad owadami minującymi Tatrzańskiego Parku Narodowego. 10. *Hymenoptera, Lepidoptera* i *Diptera* nowe dla fauny Polski. Pol. Pismo entomol., 49: 677 - 681.
- Beiger M. 1980a. Studies on mining insects of the Tatra National Park. 11. Materials concerning the morphology, taxonomy and systematics of some *Phytomyza* Fallén species (*Diptera, Agromyzidae*). Bull. Soc. Amis Sci. Lettr., ser. D., 20: 135 - 143.
- Beiger M. 1980b. *Paraphytomyza fraxini* sp. n. (*Diptera, Agromyzidae*), a new mining fly from Eastern Bulgaria. Bull. Soc. Amis Sci. Lettr., ser. D., 20: 145 - 148.
- Beiger M. 1980c. Nowe dla fauny Bułgarii i rzadko spotykane owady minujące. Pol. Pismo entomol., 50: 497 - 504.
- Beiger M. 1981a. Studia nad owadami minującymi Tatrzańskiego Parku Narodowego, 12. Część faunistyczno-ekologiczna. Prace Kom. Biol. PTPN, 61: 1 - 68.
- Beiger M. 1981b. Rola wybiórczości pokarmowej w procesach dywergencji błonkówek minujących (*Hymenoptera, Tenthredinidae*) i uwagi o pochodzeniu grupy. Kosmos, ser. A., 30: 381 - 394.
- Beiger M. 1982. Owady minujące Polski. I. Błonkówki (*Hymenoptera*). Prace UAM, ser. zool., 11: 1 - 98.
- Beiger M. Woroszyło E. 1978. Wpływ emisji przemysłowych huty aluminium w Malińcu pod Koninem na występowanie, liczebność rozwój i przeżywalność owadów minujących liście. Bad. fizjogr. Pol. zach., 31: 105 - 132.
- Biesiadka E. 1969. Pluskwiaki wodne (*Heteroptera*) okolic Międzychodu i Sierakowa. Pol. Pismo entomol., 39: 385 - 400.
- Cais L. 1965. *Protocalliphora hirudo* Shannon & Dobrosky, 1924 (*Diptera, Calliphoridae*) w Polsce. Fragm. faun., 12: 183 - 191.
- Cais L. 1974. *Schizophthirus jaczewskii* sp. n., a new species of *Hoplopleuridae* (*Anoplura*) from Poland. Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 22: 495 - 498.
- Cais L. 1977a. Wszy (*Anoplura*) zebrane na gryzoniach w Tatrach Polskich. Wiad. parazyt., 23: 455 - 462.
- Cais L. 1977b. Lice *Eulinognathus euchoreutae* sp. n., *E. inermis* sp. n. and *E. alactaguli* Blagoveshchensky 1965 (*Polyplacinae, Anoplura*) taken from Asiatic jerboas. Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 25: 463 - 469.
- Cais L. 1980. Występowanie i liczebność wszy *Polyplax reclinata* (Nitsch 1864) na puławskiej populacji *Crocidura leucodon* (Hermann 1780). Wiad. parazyt., 26: 77 - 81.
- Cais L. Mitev D. 1978. New lice (*Anoplura*) in Bulgarian fauna. Bull. Acad. pol. Sci, Cl. II, 26: 621 - 623.
- Grobelny S. 1975. Badania nad karaczanami (*Blattodea*), prostoskrzydłymi (*Orthoptera*) i skorkami (*Dermaptera*) Nadleśnictwa Baszków w pow. krotoszyńskim. Bad. fizjogr. Pol. zach., 28: 123 - 140.
- Grygorowicz J. 1965. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera* — *Heteroptera*) wód okolic Osna Lubuskiego. Bad. fizjogr. Pol. zach., 16: 27 - 46.
- Grzegorzczak K. 1971. Pchły (*Siphonaptera*) z gniazd myszy zaroślowej *Apodemus silvaticus* (L.) w okolicach Poznania. Bad. fizjogr. Pol. zach., 24: 59 - 74.

- Hellon B. Rauhut W. 1967. Pchły (*Siphonaptera*) zebrane w gniazdach nor-
nika zwyczajnego *Microtus arvalis* (Pallas) z okolic Poznania i Pleszewa
(woj. poznańskie). *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 20: 123 - 133.
- Hernes J. 1967. Wstępne badania nad rodzajem *Ornithomyia* Latreille (*Hippo-
boscidae, Diptera, Pupipara*) w Polsce. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 20: 113 - 121.
- Jakubisiakowa J. 1933. Chróściki Jeziora Kierskiego. *Prace Kom. mat.-
przyr. PTPN*, 6: 1 - 46.
- Kaczmarek B., Knapik K. 1974. Prostoskrzydłe (*Orthoptera*), karaczany
(*Blattodea*) i skorki (*Dermaptera*) Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Bad.
fizjogr. Pol. zach.*, 27: 69 - 82.
- Kaczmarska A. 1963. Pchły (*Aphaniptera*) zebrane w gniazdach myszy za-
roślowej (*Apodemus silvaticus* L.) na terenie Wielkopolski. *Bad. fizjogr. Pol.
zach.*, 12: 327 - 339.
- Karg J. 1966. Pluskwiki różnoskrzydłe (*Heteroptera*) wód okolic Gliwic i Ryb-
nika. *Fragm. faun.*, 12: 281 - 307.
- Keffermüller M. 1956. Materiały do fauny jętek Wielkopolski. *Prace Kom.
mat.-przyr. PTPN*, 18: 1 - 30.
- Keffermüller M. 1957a. Kilka rzadkich w Polsce gatunków jętek (*Ephemero-
ptera*). *Fragm. faun. Mus. zool. pol.*, 7: 253 - 262.
- Keffermüller M. 1957b. W sprawie ochrony pewnych odcinków średniego
biegu rzeki Warty. *Przyr. Pol. zach.*, 1-2: 152 - 155.
- Keffermüller M. 1959. Nowe dane dotyczące jętek (*Ephemeroptera*) z ro-
dzaju *Ametropus* Alb. i *Behningia* Lest. *Prace Kom. mat.-przyr. PTPN*, 19:
1 - 32.
- Keffermüller M. 1960. Badania nad fauną jętek (*Ephemeroptera*) Wielopol-
ski. *Prace Kom. Biol. PTPN*, 19: 1 - 57.
- Keffermüller M. 1963. Masowy lot beningii (*Behningia lestagei* Motas et
Bacesco, *Ephemeroptera*) w Ostrowsku nad Wartą. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*,
12: 323 - 325.
- Keffermüller M. 1964. Uzupełnienie badań nad fauną jętek (*Ephemeroptera*)
Wielkopolski. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 14: 69 - 86.
- Keffermüller M. 1967. Badania nad fauną jętek (*Ephemeroptera*) Wielko-
polski III. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 20: 15 - 28.
- Keffermüller M. 1972a. Badania nad fauną jętek (*Ephemeroptera*) Wielko-
polski IV. Analiza zmienności *Baetis tricolor* Tsher. wraz z opisem *B. cal-
caratus* sp. n. *Prace Kom. Biol. PTPN*, 35: 1 - 30.
- Keffermüller M. 1972b. Badania nad fauną jętek Wielkopolski V. *Pol. Pismo
entomol.*, 42: 527 - 533.
- Keffermüller M. 1974. A new species of the genus *Baetis* Leach (*Epheme-
roptera*) from Western Poland. *Bull. Acad. pol. Sci.*, Cl. II, 22: 183 - 185.
- Keffermüller M. 1978a. Badania nad fauną jętek (*Ephemeroptera*) Wielko-
polski VI. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 20: 95 - 103.
- Keffermüller M. 1978b. The second European species of the subgenus *Eu-
rylophella* Tien. (*Ephemeroptera, Ephemerellidae*). *Bull. Acad. pol. Sci.*, Cl. II,
26: 29 - 33 (współaut. L. De Terra).
- Keffermüller M. 1979a. Vergleich von 2 *Ephemerella*-Arten (*Ephemeroptera,
Ephemerellidae*). *Proc. of Second Int. Conf. on Ephemeroptera*, August 25 - 26,
1975, s. 67 - 71.
- Keffermüller M. 1979b. Un changement dans la taxonomie de la famille

- Baetidae*, Advances in *Ephemeroptera* Biology, Third Int. Conf. on *Ephemeroptera*, 4-10 July, 1979, s. 115-121.
- Keffermüller M. (w druku, a) Uwagi o europejskich gatunkach rodzaju *Centroptilum* Eaton (*Ephemeroptera*, *Baetidae*).
- Keffermüller M. (w druku, b) Uzupełnienie wiadomości o budowie *Baetopus wartensis* Keff. i *Reptobaetopus tenellus* (Alb.) (*Ephemeroptera*, *Baetidae*).
- Keffermüller M. Machel M. 1967. *Baetis tracheatus* sp. n. (*Ephemeroptera*, *Baetidae*). Bad. fizjogr. Pol. zach., 20: 7-14.
- Keffermüller M. Sowa R. 1975. Gatunki *Centroptilum* Eaton z grupy *pulchrum* Eaton (*Ephemeroptera*, *Baetidae*) w Polsce. Pol. Pismo entomol., 45: 479-486.
- Krach W. 1933. Materiały do fauny chrząszczy wodnych Jeziora Kierskiego, Prace Kom. mat.-przyr. PTPN, 6: 1-20.
- Krzemiński J. 1966. *Donaciinae* *Orsodacninae* i *Criocerinae* (*Coleoptera*, *Chrysomelidae*) okolic Bydgoszczy. Fragm. faun. 12: 339-345.
- Kubacka M. 1956. Materiały do fauny prostoskrzydłych (*Orthoptera*) pow. konińskiego. Zesz. nauk. UAM, Biol., 1: 59-68.
- Kubaska J. 1961. Owady minujące runa lasów olchowych w okolicach Poznania. Bad. fizjogr. Pol. zach., 8: 23-55.
- Lachmajer J., Piotrowski F., Warchalewski E. 1974. Pasożytnicze stawonogi a środowisko człowieka. Wiad. parazyt., 20: 319-333.
- Łęgosz-Owsianna D. 1955. Chrząszcze drobnych zbiorników wodnych okolic Poznania. Prace Kom. Biol. PTPN, 16: 105-120.
- Machel M. 1969. Fauna jętek (*Ephemeroptera*) okolic Głogowa. Bad. fizjogr. Pol. zach., 22: 7-26.
- Majewska A. 1979. Pasożyty zewnętrzne ssaków łownych. Bad. fizjogr. Pol. zach., 32: 123-142.
- Mazur J. 1969. Owady minujące lasu bukowego w okolicach Łagowa na Ziemi Lubuskiej. Bad. fizjogr. Pol. zach., 23: 47-60.
- Michalska Z. 1970. Owady minujące okolic Suwałk. Prace Kom. Biol. PTPN, 33: 17-32.
- Michalska Z. 1973a. Materiały do znajomości fauny owadów minujących niektórych biotopów w Mierzvicach nad Bugiem. Pol. Pismo entomol., 43: 743-759.
- Michalska Z. 1973b. Pasożytnicze błonkówki owadów minujących 1. *Alysiinae* (*Braconidae*) pasożyty muchówek z rodzaju *Agromyza* Fll. i *Phytomyza* Fll. (*Agromyzidae*). Bad. fizjogr. Pol. zach., 26: 89-96.
- Michalska Z. 1973c. Pasożytnicze błonkówki owadów minujących 2. *Alysiinae* (*Braconidae*) pasożyty muchówek rodzaju *Cerodontha* Rond. s. 1. *Liriomyza* Mik. i *Trilobomyza* Hd. (*Agromyzidae*). Bad. fizjogr. Pol. zach., 26: 97-105.
- Michalska Z. 1976. Owady minujące Białowieskiego Parku Narodowego. Prace Kom. Biol. PTPN, 44: 1-81.
- Michalska Z. 1981a. Badania nad fauną owadów minujących Polski północno-wschodniej. IV. Prace Kom. Biol. PTPN, 57: 69-88.
- Michalska Z. 1981b. Materiały do znajomości owadów minujących Górnego Śląska. Prace Kom. Biol. PTPN, 57: 89-110.
- Michalska Z. (1983a) *Dapsilarthra florimela* (Haliday) (*Hymenoptera*, *Braconidae*, *Alysiinae*) pasożyt *Pegomya nigratarsis* Ztt. (*Diptera*, *Muscidae*) w Polsce. Przegl. zool., 27: 333-337.

- Michalska Z. (w druku, a) Materiały do znajomości fauny motyli (*Lepidoptera*, *Gracilariidae*), minujących liście drzew i krzewów Wielkopolski.
- Michalska Z. (w druku, b) Badania nad *Alysiinae* (*Hymenoptera*, *Braconidae*) pasożytami muchówek minujących z rodziny *Agromyzidae* (*Diptera*) w Wielkopolsce.
- Michalska Z. (w druku, c) Materiały do znajomości *Alysiinae* (*Hymenoptera*, *Braconidae*), pasożytów muchówek minujących w Polsce.
- Michalska Z. 1982. *Alysiinae* (*Hymenoptera*, *Braconidae*) nowe dla fauny Bułgarii i Jugosławii. *Przegl. zool.*, 26: 275 - 277.
- Michalska Z. 1983a. *Stigmella pallidiciliella* Klim. (*Lepidoptera*, *Nepticulidae*) nowy gatunek dla fauny Polski. *Przegl. zool.*, 27: 201 - 203.
- Michalska Z. 1983b. Stan badań nad *Alysiidae* (*Hymenoptera*, *Braconidae*) w Polsce. *Wiad. entomol.*, 4: 1 - 6.
- Michalska Z. (w druku, d) Materiały do znajomości owadów minujących Beskidu Śląskiego.
- Michalska Zc. Nowak Z. 1965. Owady minujące runa lasów olchowych okolic Poznania. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 16: 47 - 75.
- Michna J. 1975. Owady minujące dwóch biotopów leśnych Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Pol. Pismo entomol.*, 45: 33 - 50.
- Midak Z. 1965. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera* — *Heteroptera*) wód okolic Gorzowa Wielkopolskiego. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 16: 7 - 25.
- Mielewczyk S. 1963. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera* — *Heteroptera*) wód okolic Gniezna. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 12: 65 - 83.
- Mintus H., Siwek I. 1979. Owady minujące liście drzew i krzewów lasu dębowo-grabowego rezerwatu „Dębina” pod Wągrowcem. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, ser C, 32: 7 - 18.
- Moczulska W. 1979. Prostoskrzydłe (*Orthoptera*) Ziemi Lubuskiej. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, ser. C, 32: 45 - 58.
- Myrdzik K. 1933. Materiały chrząszczy lądowych woj. poznańskiego. *Prace Kom. mat.-przyr. PTPN*, 6: 1 - 22.
- Nowicki J. 1963. Owady minujące runa lasów olchowych okolic Ostrowa Wlkp., *Zesz. nauk. UAM, Biol.*, 4: 86-101.
- Nowosad A. 1973. *Arthrorhynchus nycteribiae* (Peyr.) Thaxter (*Ascomycetes*, *Laboulbeniales*) w Polsce. *Pol. Pismo entomol.*, 43: 423 - 430.
- Nowosad A. 1974. *Nycteribia kolenatii* Theodor et Moscona i *Penicillidia monoceros* Speiser (*Nycteribiidae*, *Diptera*) w Polsce. *Pol. Pismo entomol.*, 44: 559 - 569.
- Nowosad A. 1975. Badania nad zmiennością morfologiczną *Nycteribia kolenatii* Theodor et Moscona (*Nycteribiidae*, *Diptera*) w Polsce. *Pol. Pismo entomol.*, 45, 239-249.
- Nowosad A. 1981. Zmienność paramery edeagusa u *Quedius* (M.) *puncticollis* Thomson w Polsce (*Staphylinidae*, *Coleoptera*). *Pol. Pismo entomol.*, 51: 485 - 492.
- Nowosad A. (w druku) Atlas zwierząt chronionych — Owady.
- Nowosad A. (w druku) Metody zbierania i hodowli kusakowatych (*Staphylinidae*, *Coleoptera*) naziemnych i podziemnych gniazd ptaków i ssaków.
- Nowosad A. (w druku) *Staphylinidae* (*Coleoptera*) gniazd kreta (*Talpa europaea* L.) w Polsce.
- Piotrowski F. 1950. Badania nad morfologią męskiego aparatu kopolacyjnego

- różnoskrzydłych (*Heteroptera*) ze szczególnym uwzględnieniem grupy *Pentatomoidaria* Börner 1934. Prace Kom. Biol. PTPN 12: 236-275.
- Podlewska D. 1958. Wstępne badania nad jętkami (*Ephemeroptera*) Warty pod Puszczykowem w Wielkopolskim Parku Narodowym. Przyr. Pol. zach., 2: 84-85.
- Poprawska U. 1962. Jętki (*Ephemeroptera*) rezerwatu Krajkowo nad Wartą (pow. poznański). Przyr. Pol. zach., 4: 156-162.
- Riabinin S. 1948a. Owady jako przedmiot badań fenologicznych. Spraw. PTPN za I i II kw. 1948, s. 153-154.
- Riabinin S. 1948b. Obserwacje nad równoczesnością pojawów owadów, zakwitaniem roślin i przylotami ptaków. Spraw. PTPN, za III i IV kw. s. 274.
- Riabinin S. 1958. Obserwacje nad fenologią owadów występujących na drzewach i krzewach Wielkopolskiego Parku Narodowego. Prace mon. przyr. WPN, 3: 175-196.
- Simm K. 1937. Przyczynek do znajomości niezmiarki (*Chlorops pumilionis*). Roczn. Ochr. Rośl., 4: 1-3.
- Simm K. 1948, 1949. Zoologia dla przyrodników i rolników. I, II, Księg. Akad., Poznań. 584 + 353 ss.
- Simm K. 1949a. Zwierzęce szkodniki muzeów. Bibl. Wiedzy Muz. Etnograf. nr 3, 36 ss.
- Simm K. 1949b. Naśladownictwo u owadów. Wszechświat 1949 1: 7-9.
- Simm K. 1954. Zakład Zoologii Systematycznej Uniwersytetu Poznańskiego. Kosmos, ser. A, 3: 812-813.
- Simm K. 1955. Społeczne życie zwierząt. Mała Bibl. Tow. Wiedzy Pow., Warszawa, 71 ss.
- Simm K. Skuratowicz W. 1953. Wstępne badania nad fauną pcheł Polski (*Aphaniptera*) i związane z tym zagadnienia. Pam. III Zjazdu Pol. Tow. Parazyt. we Wrocławiu (6-7 IX 1952), s. 158-160.
- Skibiński J. 1970. Przyczynek do znajomości fauny wszy (*Anoplura*) nornika północnego, *Microtus oeconomus* (Pallas). Wiad. parazyt., 16: 479-485.
- Skuratowicz W. 1954. Materiały do fauny pcheł (*Aphaniptera*) Polski. Acta parasit. polon. II, 2: 65-96.
- Skuratowicz W. 1957. *Doratopsylla cuspis* Rothschild i niektóre inne rzadkie gatunki pcheł (*Aphaniptera*) w Polsce. Acta parasit. polon., 5: 551-558.
- Skuratowicz W. 1960. Materiały do fauny pcheł (*Aphaniptera*) Puszczy Białowieskiej. Ann. zool., 19: 1-32.
- Skuratowicz W. 1961. Przegląd polskich prac z zakresu akarologii i entomologii w latach 1958-1960. Wiad. parazyt., 7: 905-914.
- Skuratowicz W. 1962. Przyczynek do znajomości *Nycteribidae* (*Diptera*, *Pupipara*) Polski. Fragm. faun., 10: 215-221.
- Skuratowicz W. 1963. *Chaetopsylla matina* (Jordan) a species of *Aphaniptera* new to the Polish fauna. Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II, 11: 527-529.
- Skuratowicz W. 1964. Pchły — *Aphaniptera*. Katalog fauny Polski, 31: 1-59.
- Skuratowicz W. 1966a. Materiały do fauny pcheł (*Aphaniptera*) Polski. II, Fragm. faun., 13: 201-220.
- Skuratowicz W. 1966b. Rozmieszczenie geograficzne niektórych gatunków i podgatunków pcheł (*Siphonaptera*) w Polsce. I Symp. akaroent. med., weter., s. 36-37.
- Skuratowicz W. 1967a. Pchły — *Siphonaptera* (*Aphaniptera*). Klucze do oznaczania owadów Polski, XXIX, 53: 1-141.

- Skuratowicz W. 1967b. Wstęp do nauki o pchłach. W pracy zbiorowej „Wybrane zagadnienia z arachnoentomologii”: 133 - 151 i 191 - 196.
- Skuratowicz W. 1968. Przyczynek do znajomości *Nycteribiidae* (Diptera, Pupipara) Polski. II, *Fragm. faun.*, 15: 51 - 57.
- Skuratowicz W. 1970. *Nycteribiidae* (Diptera, Pupipara) w zbiorach Instytutu Zoologicznego PAN w Warszawie. *Pol. Pismo entomol.*, 40: 745 - 748.
- Skuratowicz W. 1972a. Notes on *Hystrihopsylla talpae* (Curtis) (Siphonaptera) in Poland. *Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II*, 20: 321 - 324.
- Skuratowicz W. 1972b. Stan badań nad fauną pcheł (Siphonaptera) Polski północnej. *Wiad. parazyt.*, 18: 537 - 538.
- Skuratowicz W. 1976a. Pchły Siphonaptera. W pracy zbiorowej „Arachnologia lekarska”, PZWL, Warszawa, s. 281 - 306.
- Skuratowicz W. 1976b. Materiały do znajomości wszolów (*Mallophaga*) występujących na ssakach w Polsce. *Pol. Pismo entomol.*, 46: 25 - 27.
- Skuratowicz W. 1981. Pchły (Siphonaptera) występujące na ssakach drapieżnych (*Carnivora*) w Polsce. *Fragm. faun.*, 25: 369 - 410.
- Skuratowicz W., Bartkowska K. 1977. Pchły (Siphonaptera) zebrane w Jugosławii. *Fragm. faun.*, 23: 51 - 65.
- Skuratowicz W., Bartkowska K., Mitev D. 1976 - 1977. New Siphonaptera for the fauna of Bulgaria. *Bull. Acad. pol. Sci., Cl. II*, 24: 741 - 746.
- Skuratowicz W., Bartkowska K., Batchvarov G. 1982 - 1983. Fleas (Siphonaptera) collected on small mammals and birds in Bulgaria. *Fragm. faun.*, 27: 101 - 140.
- Sturmowski T. 1972. Pchły (Siphonaptera) z gniazd nornika północnego *Microtus oeconomus* (Pallas) w okolicach Gorzowa Wielkopolskiego. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 25: 47 - 68.
- Szyfter Z. 1955. Badania nad występowaniem larw sprzążków (*Coleoptera, Elateridae*) w Plewiskach. *Prace Kom. Biol. PTPN*, 16: 123 - 149.
- Warchalewski E. 1961. Bibliografia do fauny pcheł (*Aphaniptera*) Polski. *Wiad. parazyt.*, 7: 617 - 624.
- Wiatr B. 1971. Badania nad muchówkami z rodziny *Hippoboscidae* (Diptera, Pupipara) pasożytującymi na ptakach w Polsce. *Bad. fizjogr. Pol. zach.*, 24: 35 - 58.
- Wołyńska J. 1975. Prostoskrzydłe (*Orthoptera*), karaczany (*Blattodea*) i skorki (*Dermaptera*) niektórych biotopów leśnych Wielkopolskiego Parku Narodowego. *Pol. Pismo entomol.*, 45: 397 - 413.
- Wójcik S. 1963. Fauna jętek (*Ephemeroptera*) Wisły pod Tczewem. *Zesz. nauk. UAM, Biol.*, 4: 102 - 120.
- Wróblewski A. 1939. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera-Heteroptera aquatilia*) okolic Poznania. *Fragm. faun. Mus. zool. pol.*, 4: 107 - 142.
- Wróblewski A. 1939. Nowe stanowiska rzadszych gatunków pluskwiaków wodnych w Polsce. *Fragm. faun. Mus. zool. pol.*, 4: 143 - 148.
- Wróblewski A. 1939. *Microvelia umbricola* Wróblewski (*Veliidae, Hemiptera-Heteroptera*). *Spraw. PTPN*, 2: 107 - 108.
- Wróblewski A. 1952. Pluskwiaki różnoskrzydłe (*Hemiptera-Heteroptera*), wód wyspy Wolina. *Prace Kom. Biol. PTPN*, 13: 341 - 361.

Zakład Zoologii Systematycznej
Instytut Biologii
Uniwersytetu A. Mickiewicza
ul. Fredry 10, 61-701 Poznań